

PISA

| Platforma pentru Inițiative
de Securitate și Apărare

AGENDA MOLDO-UCRAINEANĂ POST RĂZBOI ȘI IMPACTUL PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CHIȘINĂU 2022

Odată cu începerea războiului nejustificat în Ucraina de către Federația Rusă, Republica Moldova a dat dovadă de maximă solidaritate față de poporul ucrainean, primind mii de refugiați. Totodată, Republica Moldova a adoptat o poziție fermă de condamnare a agresiunii Federației Ruse chiar dacă pe alocuri cu unele pierderi ținând cont de dependența Republicii Moldova pe anumite domenii de Federația Rusă. În acest context, sperăm că perioada post-război va schimba viziunea asupra relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Ucraina. Iar cele două state odată așezate la masa negocierilor vor găsi soluții optime pentru șirul de probleme/tematici comune care pe parcursul a cca 30 de ani de relații bilaterale nu s-a ajuns la un rezultat scontat. Cu atât mai mult, ținând cont de aspirația ambelor state de a deveni țări membre a Uniunii Europene, este necesar ca aceste probleme existente să fie cât mai rapid soluționate. Iar factorii de decizie din Republica Moldova trebuie să fie conștienți de faptul că dacă până la 24 februarie negocierile cu partea ucraineană pe unele subiecte de interes erau dificile, după 24 februarie acestea vor fi și mai dificile. Or, războiul a schimbat multe realități și în mod cert a schimbat și pozițiile Ucrainei în special în zona Europei de Est.

În pofida faptului că Ucraina în cel puțin următorii ani va fi preocupată de reconstrucția post-război, acest lucru nu înseamnă că va fi imposibilă avansarea pe dosarele bilaterale, mai cu seamă cu statele vecine. Or, necesitatea identificării unor soluții reciproc acceptabile atât de Republica Moldova cât și Ucraina, este necesară în vederea avansării pe dosarul integrării în Uniunea Europeană și fortificarea unor state de drept. Astfel, urmare a celor menționate, ne propunem să elucidăm cele mai importante domenii de interes de pe agenda bilaterală și impactul acestor asupra securității ambelor state, și acțiunile necesare de a fi întreprinse:

- *Promovarea activă a demersurilor în vederea semnării celor 8 protocoale privind efectuarea controlului în comun la punctele de trecere a frontierei de stat, în special pe sectorul centru al acesteia, fapt ce va conduce la consolidarea acțiunilor de combatere a corupției. Ori, controlul în comun este o formă eficientă a managementului integrat al frontierei, care se practică în multe state ale Uniunii Europene în vederea reducerii timpului la trecerea frontierei, îmbunătățirea infrastructurii punctului de trecere, schimbului eficient de informații și nu în ultimul rând combaterii fenomenului corupțional. Care conform ultimelor sondaje efectuate în Republica Moldova este în topul amenințărilor la adresa securității Republicii Moldova.[1] Analizând evoluția acțiunilor realizate în acest scop, trebuie să menționăm că autoritățile moldovenești manifestă deschidere și disponibilitate în vederea semnării celor 8 protocoale, însă reticența părții ucrainene în mod tacit denotă interesul acesteia privind sincronizarea semnării celor 8 protocoale referitor la controlul, în comun cu soluționarea problematicii complexului Hidroenergetic Nistean.*
- *Continuarea demersurilor în vederea finalizării de către partea ucraineană a procedurilor interne și implementării documentelor privind liberalizarea transportului auto și a celui aerian. Deși, Protocolul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la modificarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la comunicația internațională auto, a fost semnat la 12 aprilie 2018, acesta nu este încă ratificat de partea ucraineană. Divergențele părților la acest subiect încă nu au fost depășite, partea moldavă pune accentul pe formula liberalizării traficului bilateral și de tranzit, pe când partea ucraineană insistă pe formula liberalizării tranzitului pentru unitățile de transport de categoria euro 4 și mai sus, invocând lobarea din partea transportatorilor auto ucraineni.*
- *Continuarea dialogului privind problematica recunoașterii reciproce a drepturilor de proprietate și convocarea rundei ordinare de consultări pe marginea acestui subiect. Or, acest aspect este important de a fi realizat în vederea evitării riscului de deposedare a statutului de proprietate asupra obiectelor amplasate pe teritoriul Ucrainei. Pentru a înțelege complexitatea problemei, facem trimitere la anul 2011, când în cadrul ședinței a 13-a a Comisiei interguvernamentale mixte moldo-ucrainene pentru colaborare comercial-economică (10-11 noiembrie 2011) părțile au convenit asupra perfectării și coordonării proiectelor protocoalelor privind statutul juridic (dreptul de proprietate) a obiectelor amplasate pe teritoriul părților, pentru care au fost prezentate seturile de documente suficiente pentru recunoașterea drepturilor de proprietate, și semnării „în pachet” a acestor protocoale. După inventarierea obiectelor nerecunoscute și evaluarea stării acestora partea moldovenească a propus includerea „în pachet” a 25 de obiecte, partea ucraineană – 1 obiect.*

În rezultatul acțiunilor întreprinse, din cele 25 de obiecte, pentru 9 obiecte moldovenești au fost întocmite și se află în proces de coordonare proiectele protocoalelor privind statutul juridic (dreptul de proprietate), pentru 6 obiecte partea ucraineană a acceptat să întocmească proiectele protocoalelor, iar pentru cele 10 obiecte rămase nu au fost depășite divergențele privind suficiența documentelor prezentate și referitor la criteriul de recunoaștere a drepturilor de proprietate (obiectele sindicale). Ceea ce înseamnă că din 2011 când a fost ședință, până astăzi în anul 2022, noi încă suntem în proces cu recunoașterea dreptului de proprietate a acestor 25 de obiecte.

Totodată, ținem să menționăm, că prin semnarea la 01.02.2010 a Protocolului, prin care au fost operate modificări în Acordul menționat mai sus, din 11 august 1994, partea moldavă a acceptat echivalarea fostelor obiecte de subordonare unional-republicană (din categoria cărora face parte Centrala Hidroelectrică de Acumulare Nistreană, o parte componentă a căreia este amplasată pe teritoriul Republicii Moldova în apropiere de satul Naslavcea, r-I Ocnîța) cu obiectele de subordonare republicană, astfel devenind posibilă recunoașterea dreptului de proprietate asupra fostelor obiecte unional-republicane. Însă reprezentanții Fondului Proprietății de Stat al Ucrainei, în procesul negocierilor încearcă de a echivala obiectele sindicatelor din Moldova, amplasate în or. Sergheevka, cu fostele obiecte de subordonare unională, iar mijloacele centralizate alocate de БЦЦПГ (Consiliul Central Unional al Sindicatelor din URSS) la construcția obiectelor sindicale cu investițiile capitale efectuate din bugetul URSS, fiindcă posibilitatea recunoașterii dreptului de proprietate asupra obiectelor curative ce aparțin sindicatelor din Republica Moldova este problematică. Actualmente, Republica Moldova este în proces, din păcate stagnat, de recunoaștere de către partea ucraineană a celor 25 de obiecte prioritare amplasate pe teritoriul Ucrainei ca proprietate a Republicii Moldova. Mai mult ca atât, utilizând instanțele de judecată sau scheme ilicite de organizare a licitațiilor, partea ucraineană continuă acțiunile de înstrăinare abuzivă a obiectelor moldovenești, inclusiv și a celor recunoscute deja ca proprietate a Republicii Moldova, exemplu elocvent în acest sens este situația ce ține de ÎS „Cariera de piatră concasată din Pervomaisk”. În același context, putem menționa că continuă a fi în suspans și situația pe marginea sanatoriului „Moldova” din Odesa. Totodată, ținem să subliniem că în urma vizitei Curții de Conturi a RM s-a stabilit că problema privind recunoașterea drepturilor de proprietate asupra obiectelor amplasate în reg. Odesa se află într-o stare deplorabilă, care s-a format în rezultatul unor acțiuni destructive atât din partea unor agenți economici ucraineni, cât și moldoveni. Situația de tensiune la acest subiect poate duce la pierderea Republicii Moldova a dreptului de proprietate pentru 25 de obiecte indicate în protocol.

- *Continuarea acțiunilor orientate spre finalizarea procesului de demarcare a frontierei de stat moldo-ucrainene în regiunea barajului lacului de acumulare a Complexului Hidroenergetic Nistrean și în regiunea localității Giurgiulești.* În pofida faptului că proiectul deciziei Comisiei de demarcare pe acest punct a fost elaborat încă în anul 2012, partea ucraineană nu acceptă introducerea parametrilor concreți privind linia de demarcare pe acest obiect, ceea ce duce la tergiversarea procesului. Procesul decurge greu și în pofida faptului că Comisia mixtă moldo-ucraineană de demarcare a frontierei de stat elaborează anual Planuri de demarcare a frontierei de stat moldo-ucrainene, ultima ședință în acest sens fiind cea din decembrie 2021.[2]
- *Clarificarea situației, în jurul tronsonului de autostradă Odesa-Reni din regiunea Palanca, care trece prin teritoriul Republicii Moldova, însă este deținută de Ucraina.* Discuția la acest subiect se referă la acțiunile desfășurate unilateral de partea ucraineană în ultimii ani pe acest tronson de drum, fără coordonarea necesară cu partea moldovenească. Kievul în continuare interpretează greșit sau intenționat acordul ce reglementează problema dată. Conform *Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de miniștri al Ucrainei cu privire la regimul de utilizare a sectorului de autostradă ucraineană Odesa-Reni, care trece prin teritoriul Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta* [3], Ucrainei i-a fost transmis în proprietate sectorul de drum ca obiect de infrastructură, dar nu ca teritoriu asupra căruia aceasta și-ar putea exercita suveranitatea. Totodată, potrivit *Protocolului adițional la Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, privind transmiterea în proprietate Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa-Reni în*

[2] Comisia mixtă de demarcare a frontierei moldo-ucrainene, reunită în cea de-a 67-a ședință | POLIȚIA DE FRONTIERĂ A REPUBLICII MOLDOVA (gov.md)

[3] Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de miniștri al Ucrainei cu privire la regimul de utilizare a sectorului de autostradă ucraineană odesa-reni, care trece prin teritoriul republicii moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta//AMAEIE340/2001 (legis.md)

regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta, și regimul lor de exploatare, semnat la 18 august 1999[3], pe acest sector de drum poate activa doar poliția rutieră, alte autorități UA nu pot fi prezente pe acest sector, cu atât mai mult nu pot efectua controale.

- *Activizarea interacțiunii pe linia ministerelor economiei în vederea eliminării barierelor existente în comerțul bilateral și identificării unor instrumente noi care ar facilita prezența produselor moldovenești pe piața ucraineană. Până la 24 februarie Ucraina se afla pe locul 8 ca destinație a livrărilor de mărfuri moldovenești, odată cu declanșarea războiului situația s-a schimbat, astfel Ucraina a ajuns pe locul doi. Conform datelor Biroului Național al Statisticii pe primele 6 luni ale anului 2022, exporturile de mărfuri în Ucraina au crescut, cu o cotă de 10,8 % și un volum de 6,7 ori mai mare decât în prima jumătate din anul 2021. Ceea ce înseamnă că la etapa actuala este necesar implicarea plenară a tuturor actorilor implicați în soluționarea tuturor problemelor legate de barierele existente în comerțul bilateral. În special acum, în contextul agresiunii ruse, când partea ucraineană este într-un deficit enorm pe piața locală de diferite produse, este o oportunitate pentru Republica Moldova să-și promoveze produsele. Or, până la existența războiului, Republica Moldova era invadată de produse ucrainenești, dar în Ucraina cu greu găseai produse fabricate în Republica Moldova.*
- *Consolidarea dialogului cu autoritățile ucrainene pe marginea subiectului ce ține de asigurarea drepturilor comunității moldovenești la studii în limba maternă, precum și menținerea interacțiunii între Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova și Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei. Subiect ce necesită maximă atenție privind implementarea cadrului legislativ în domeniul educației în limba română/moldovenească promovat de autoritățile ucrainene, precum și a acțiunilor de introducere a cotelor minime de predare în limba maternă și comasare a unor școli moldovenești cu cele ucrainene. Subiect, care în perioada post războiul ruso-ucrainean, va deveni un test de maturitate a societății ucrainene privind conviețuirea și acceptarea, nediscriminarea minorităților naționale care locuiesc în statul vecin și vorbesc, inclusiv și o altă limba decât cea ucraineană.*
- *Elaborarea unei strategii consolidate de negociere cu partea ucraineană a proiectului Acordului de funcționare a Complexului Hidroenergetic Nistrea în vederea promovării și apărării intereselor naționale a Republicii Moldova. Protecția fluviului Nistru este un subiect de importanță europeană și ține de securitatea ecologică regională, deoarece deservește cu apă peste opt milioane de oameni din Republica Moldova și Ucraina. Acest subiect a fost promovat în cadrul discuțiilor ținute de prim-miniștrii Republicii Moldova și Ucrainei către Comisia Europeană privind acordarea asistenței în vederea evaluării bazinului râului Nistru, precum și necesitatea convocării ședinței ordinare a Comisiei mixte moldo-ucrainene privind utilizarea durabilă și protecția bazinului r.Nistru. Urmare a acestor înțelegeri, în martie 2021 partea moldovenească a elaborat și a propus părții ucrainene noul proiect al unei asemenea scrisori comune către UE în contextul înțelegerilor convenite în cadrul vizitei Președintei Republicii Moldova la Kiev în luna ianuarie a anului 2021. Textul proiectului de scrisoare presupunea solicitarea ajutorului financiar, tehnic și de expertiză pentru asigurarea protecției și îmbunătățirii situației în bazinul r. Nistru. Este important de menționat că partea ucraineană a avut o abordare destul de critică față de proiectul propus de partea moldavă, evitând semnarea proiectului în cauză, pe motiv că este unul unilateral și conține unele momente sensibile pentru partea ucraineană. Totodată, discrepanța în partea negocierilor apare din faptul că partea ucraineană are o poziție sceptică vizavi de rezultatele cercetărilor realizate de către partea moldovenească pe parcursul ultimilor ani privind impactul ecologic al CHN. Aici trebuie să menționăm ca râul Nistru nu este doar o bariera naturală a frontierei de stat a Republicii Moldova sau/și un bazin acvatic care trebuie ocrotit, este unica sursă de alimentare cu apă potabilă pentru aproximativ 70% din populația țării. Este un punct cheie pe agenda bilaterală și în eventualitate un risc sporit în asigurarea securității alimentare a Republicii Moldova. Însă, aceste elemente sensibile care la etapa actuală nu sunt depășite, costă pierderi colosale pentru unele gospodării din ambele state, atunci când au loc revărsări intenționate sau natural a apei din barajul existent.*

[3] Protocolului adițional la Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, privind transmiterea în proprietate Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa-Reni în regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta, și regimul lor de exploatare, semnat la 18 august 1999// AMAEIE340/2001 (legis.md)

Totodată, potrivit experților, Nistru ar putea suferi o catastrofă ecologică. Printre factorii care au dus la această stare de fapt se remarcă exploatarea hidrocentralelor de pe râu de către partea ucraineană. Iată de ce acest subiect este unul stringent și necesită a fi soluționat cât mai rapid.

- *Fortificarea eforturilor comune pentru asigurarea securității energetice pentru ambele state.* Un subiect de maximă actualitate, în relațiile bilaterale moldo-ucrainiene și de importanță strategică este asigurarea securității energetice pentru ambele state. Evoluțiile negative pe piața energetică europeană și criza energetică care a urmat în contextul agresiunii ruse, dar și perioadele precedente – șantajul de gaze rusesc, au impus o interacțiune mai activă a țărilor noastre în domeniul dat. Ținem să menționăm, că problematica energetică, în special, asigurarea cu gaze, este una acută pentru ambele țări. Problemele majore existente în relațiile cu SA „Gazprom”, urmare a acțiunilor distructive ale companiei ruse, au condus de facto la criza energetică care a afectat, practic, întreaga regiune. Această situație impune necesitatea întreprinderii unor eforturi conjugate în vederea depășirii problemelor existente și identificarea unor surse alternative de gaz. Concomitent, și corelarea acțiunilor în interconectarea sistemelor electrice ale celor două țări la sistemul european. Realitățile din teren ne demonstrează că sistemul energetic și de gaz este o armă nu doar pentru atingerea obiectivelor geopolitice, dar mai nou și a celor de război.

Un subiect sensibil de pe agenda moldo-ucraineană este **dosarul transnistrean**, în cadrul căruia Ucraina, în calitatea sa de stat mediator, urma de la începutul existenței să promoveze consecvent poziția privind soluționarea problemei transnistrene în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, doar că situația în realitate nu s-a desfășurat conform celor stabilite. Pe parcursul a treizeci de ani subiectul dat a cunoscut mai multe stări de ascensiune sau de stagnare. Pentru a înțelege mai bine rolul țării vecine în acest dosar, propunem o integrare de poziții și acțiuni în 5 perioade estimative (Fig.1)

Astfel, atestăm că abia după anul 2014, reglementarea conflictului transnistrean, devine prioritar și pentru Kiev care manifestă o poziție activă de susținere a inițiativelor Chișinăului. Subiectul în cauză fiind obiectul discuțiilor tuturor activităților politico-diplomatice, în special susținerea în adoptările *Declarațiilor privind negocierile în procesul de soluționare a conflictului transnistrean în formatul „5+2”*, în cadrul OSCE. Concomitent, anterior discuțiile cu partea ucraineană pe marginea conflictului transnistrean au fost abordate în concordanță cu evoluțiile din regiunea Donbas a Ucrainei, care influențează puternic securitatea din regiune.

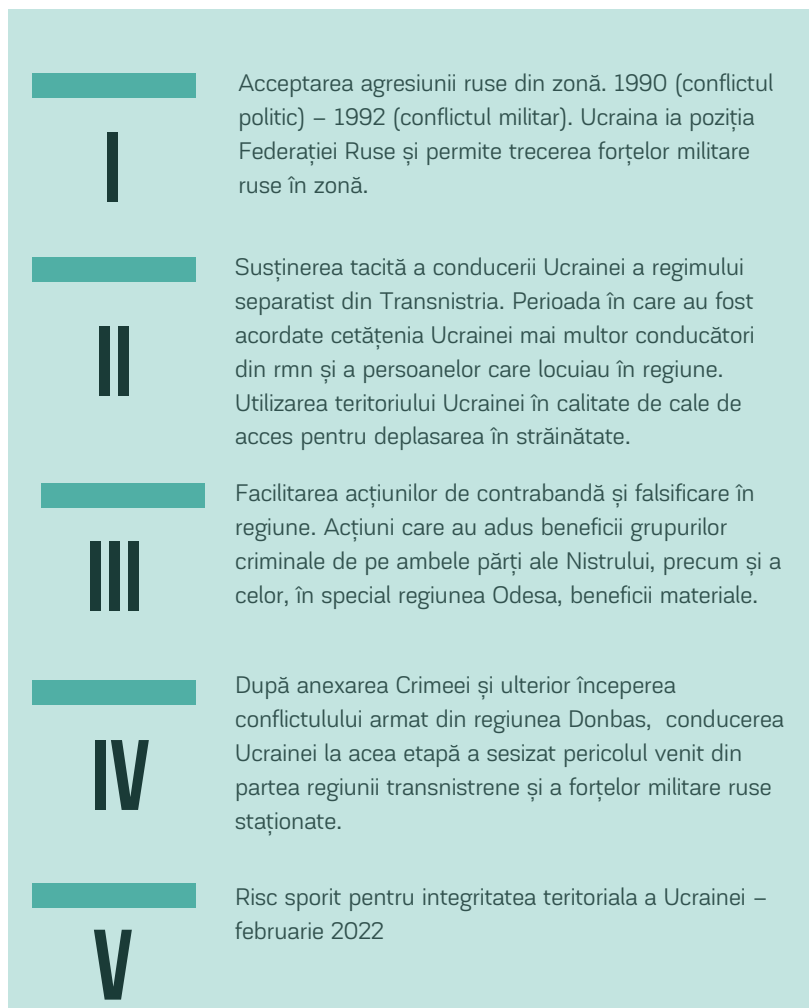

Figura 1

În perspectivă, interacțiunea cu Ucraina va constitui un element important în vederea asigurării stabilității și securității proprii a Republicii Moldova, în special, în contextul războiului, precum și utilizarea la fața locului a armamentului și munițiilor de la Cobasna și susținerea acestui proces de către OSCE, precum și tendința Republicii Moldova de a limita prezența armatei ruse în Republica Moldova.

În final, evidențiem necesitatea continuarea practicii de desfășurare a consultărilor politice moldo-ucrainene și corelarea acțiunilor, la diferite nivele, cu accent pe problematica de integrare europeană în contextul obținerii statutului de candidat la aderare UE. Precum și *întreținerea unui dialog bilateral constant despre subiectele securității regionale pe platformele regionale și internaționale* (OSCE, Platforma Crimeea, Inițiativa celor 3 Mari) etc.

Relațiile bilaterale moldo-ucrainene sunt unele din cele mai complexe dosare a politicii externe moldovenești. În special după sfârșitul războiului și stabilirii unei noi arhitecturi de securitate, Ucraina va deveni un nou actor de furnizare a stabilității în Europa, în special în regiunea noastră.

În contextul avansării în dosarul de aderare la UE, dar și în scopul asigurării unui parteneriat de vecinătate, este imperios de acordat o atenție deosebită tezelor menționat mai sus, atât pe cale diplomatică, cât și la nivel de colaborare între instituțiile de profil.

Ținând cont de problematicile reiterate mai sus, considerăm necesar a se ține cont de unele aspecte în asigurarea unui cadru de colaborare benefic pentru ambele țări:

- consolidarea parteneriatului bazat pe relații de prietenie și vecinătate, având în vedere că, în pofida vulnerabilităților sale, Republica Moldova a dat dovadă de maximă solidaritate și susținere față de Ucraina în contextul războiului, precum și Ucraina a manifestat înțelegerea situației în care se află Republica Moldova;
- va fi inevitabil de intensificat procesul de lucru pe domeniile sus menționate, mai ales pe domeniul demarcării frontierei de stat; funcționării Complexului Hidroenergetic Nistean, or, aceste aspecte vulnerabile existau până la intervenția militară a Federației Ruse în Ucraina;
- identificarea unui mecanism de eficientizare a activității Consiliului președinților Republicii Moldova și Ucrainei, instituit în urma vizite din 12 ianuarie 2021 a președintei Sandu la Kiev;
- identificarea unui format eficient de lucru, între Republica Moldova și Ucraina pe dosarul transnistrean, cu atât mai mult că în contextul mediului actual de securitate pot fi identificate mai multe instrumente de reglementare a conflictului.